

שדמ. אמרי דבני ר"י, מ"ד "כי מיץ חלב יוציא חמאה וגו'", במי אתה מוצא חמאה של תורה, במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה. רבים הם הפדגוגים המתנשאים להביא דרכים להקל את עול הלימוד, ותושבים שיביאו ברכה לעולם בהקנותם את הידיעות והלימודים התורניים באופן קל, שלא יצטרך האדם להיות עמל בהם. תועלת הדבר אינה אמנם אלא מתעה, כי הידיעות לא תמדדנה ע"פ כמותן כ"א ע"פ איכותן, ע"פ עומק ההבנה ותריפות השימוש בהן לכל חפץ. ביותר לימודי התורה ע"פ גדול הרושם שפועלים על הלומד, לענין התכונה של המוסר, המעשים הטובים ויראת ד' הטהורה. ובזאת יהי מועיל רק הלימוד שאינו בא בדרכים קלים ונוחים לקלוט, כי ע"י היגיעה ועבודה שכלית, מתעלה האדם למדות נעלות, ולהיות נוטה אל השכל ואל כל דברי קודש באהבה וחפץ לב, והלימוד פועל עליו להיות כולו נתון ומסור ללימודיו. ע"כ יצא מהלימוד, שע"י היגיעה דוקא, עומק ההבנה והידיעה הבוררה, עם הפעולה הרצויה לעבודת ד' ויראתו וכל טהרת המדות. אבל הלימודים הנכנסים באופן קל, בלא יגיעה ועבודה כבירה, ישארו לעולם שטחיים וקפויים עומדים מחוץ לנפשו של אדם הפנימית, ופועלים מעט על מעשיו ועל יצרי לבבו. ע"כ חמאה של תורה, הברור והמובחר שבה, העיקרי, המחזור בעומק רעיון ושום שכל¹ והמרכה אומץ הנפש ביראת ד' ודרכי קודש, במי תמצא? רק במי שנתגדל על עבודת התורה בעמל, וקנה אותה בדרכים כבושים שע"י יגיעה ועבודה רבה, שעמדו לו להתרחק מן הילדות וכל געגועיה, לבלתי קנותם בדרך שעשועי ילדים, כ"א מקיא חלב שינק משדי אמו עליה, ע"י רב עמל ויגיעה, יהי לו המזון הקל והנח, למורת רוח. וכמו שיקרץ הגדול בהמזון של היונק², עם כל קלות עיכולו ומהירות השגתו, כן יקרץ המתרגל ביגיעה ועבודת עיון, ששמח בזה והוא כל תענוגו ומשוש נפשו, בלימודים הנקנים כולם ע"י דרכים קלים, אבל עם זה הם מחוסרים עומק וכת רושם חזק בנפש.

(עין א"ח פרק א')

רעג. יכול כל הברכות כולן תהא להם תהלה אחת, ת"ל "ומרוםם על כל ברכה ותהלה", על כל ברכה וברכה תן לו תהלה. באמת, כשהדעה מתגדלת, כל הפרטים של דברים המסתעפים מהכלל הגדול הם תולכים ונבלעים בחוך הכלל. א"כ הי מקום לומר שכל הברכות כולן, תהי תהילה אחת כוללתן. אבל אמתת הדבר היא, שלעולם לא יהי אדם עומד על אמתת כל כלל גדול כ"א כשתבא לו בידיעת כל פרטיו, ואחרי שיתבונן ויכיר כל הפרטיות בביור מפורט, אז בהשיגו שכל אלה המון הפרטים, שכ"א בפני עצמו הוא ג"כ נעלה נשגב ונהדר, המה מתכנסים בחוך הכלל ובטלים בו בערך בלתי משוער, יתרוםם רוחו ונפשו תתענג על ד', "ואני בד' אעלוזה, אגילה באלהי ישעיי"¹. ע"כ צריך האדם להעשיר את רגשי לבבו בידיעה והכרת המון פרטים, שכל אחד מהם מביא אל לבו דעה ורגש קודש חדש, ומכולם יפנו הכללים הגדולים המאירים בבתי נפשו, עד שיתכנסו כולם למושג אחד מלא אורה שאין לה קץ, כנחלים ההולכים אל הים². אבל על כל ברכה וברכה תן לו תהילה, ואז ימצא לך המדע הברור שהשם ית' הוא מרוםם על כל ברכה ותהילה. אבל הממהר להסתפק בכללים, והפרטים הם עפים לעיניו בלא עיון ולא עומק דעת נפש והכרה עמוקה של התבוננות מושרשת בלב ע"י הבעת הידיעות ברגשי קודש והשתפכות נפש, בתורה, בתפילה, ובמעשים המכוונים אליהם, הוא ישאר עני ומדולדל גם מהכרת הכלל, ועושר הכלל יהי רק לפי רוב ההכרות הפרטיות, "עלית למרום שבית שבי, לקחת מתנות באדם"³.

(עין א"ח פרק א')

א. ההלכה והאגדה צריכות הן להתאחד זו עם זו. ההכרח המביא לעסוק בשתייהן יחד, מוכרח הוא להביא גם כן את ההתאחדות הרוחנית שלהן. מה שמרגיש העוסק בהלכה כשנכנס באגדה, וכן להפך, שהוא נכנס לעולם אחר, נוטל את החלק היותר גדול של ההפריה הרוחנית, הבאה מתוך מנוחת הנפש, שיסודה באחדות הפנימית. הננו קרואים לסול מסילות כאלה בארצות הלימוד שעל ידיהן ההלכה והאגדה יתחברו חיבור עצמי. הרעיון של קירוב עולמות רחוקים, זהו יסוד בנין העולם הרוחני ושכלולו. הוא כח יסודי עובר כחוט השני בכל גילויי החיים בכל פינותיהם, והוא צריך להתגלות תמיד בצורה יותר רחבה. התכונה האנליטית, אחרי שפועלת את פעולתה המנתחת, כדי לברר כל מקצע על פי חוגו, צריכה היא להניח מקום להתכונה הסינטיטית להופיע באור הנשמה המאחדת, שכל המדעים, כל המקצעות הרוחניים לגוניהם השונים, יראו על ידה כאברים שונים בגויה אחת, מחוטבת ואיתנה, שנשמה אחת, גדולה ורחיה, רבת האונים, מאירה בה. והתחלת צעדנו על ככר ההלכה והאגדה, יגרור אחריו המון חיבורים והרמוניות לאין חקר. והעולמים השמימיים והעולמים הארציים, האנושיות הבשרית והאנושיות הרוחנית, עם כל העושר הצפון בכל אחד מהם, יתאחדו יחד, לפעול זה על זה את הפעולה הרצויה, לגודל ושכלול גמור. ומתוך הדעה הזאת יופיע אור חדש על המקצע המיוחד שאנו באים לשום בו את עינינו ולבנו בחקרי התורה, חיבור ההלכה והאגדה. החיבור הזה אינו כי אם התגלות האחדות החבויה בהם מאז מעולם. כל מי שלא טעם טעם הלכה, לא טעם טעם תורה, וכל מי שלא טעם טעם אגדה, לא טעם טעם יראת תשא. והתורה והיראה מוכרחות הן תמיד להתמזג, והעבודה הלימודית צריכה להתגלות בתור צורה פועלת באופן מיתודי על היסוד המאחד הלזה. שתוצאותיו כבירות מאד.